

Recenzent:

dr hab. Katarzyna Suska – Zagórska
prof. Akademii Muzycznej im. K. Pendereckiego
w Krakowie

Dziedzina: Sztuka

Dyscyplina artystyczna: Sztuki muzyczne

Kraków, dnia 15 X 2022 roku

recenzja

w przewodzie na stopień doktora sztuk muzycznych

mgr KAROLINY CIWIS – KĘDRY

Kobiety w operach Giacomo Pucciniego na przykładzie Manon Lescaut i Toski

Zlecniodawca recenzji:

Rada Dyscypliny Artystycznej Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie. Zlecenie podjęte w związku z powierzeniem mi funkcji recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Karoliny Ciwis – Kędry (Pismo z dnia 01. 03. 2022). Do Pisma zostały dołączone: Dzieło artystyczne w postaci płyty CD oraz Opis pracy doktorskiej, stanowiące łącznie pracę doktorską pod tytułem *Kobiety w operach Giacomo Pucciniego na przykładzie Manon Lescaut i Toski*.

Przewód doktorski jest przeprowadzany na podstawie *ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (t. j. Dz. U. z 2017 roku, poz.1789), *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 roku* (Dz. U. z 2018 roku poz.261) *w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora* oraz art. 179 ust 1i 3ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 30 sierpnia 2018 r. poz.1669).

RECENZJA

Uwagi wstępne

Po zapoznaniu się zarówno z częścią artystyczną, jak i opisową Pracy doktorskiej Pani mgr Karoliny Ciwis – Kędry, stwierdzam, iż specyfika

zaprezentowanego materiału nie pozwala na odrębną analizę dzieła artystycznego, w izolacji od części teoretyczno – badawczej. Zachodzi tutaj ścisła zależność zarejestrowanego materiału muzycznego od celu i założenia badawczego powziętego przez autorkę, któremu służy dokonane nagranie.

Samo dzieło artystyczne – w moim odczuciu - nie mogłoby istnieć jako autonomiczne nagranie przede wszystkim ze względu na jego zawartość. Dzieło składa się bowiem z fragmentów solistycznych (arie) oraz scen i duetów pochodzących z dwóch oper Pucciniego: *Manon Lescaut* i *Tosca*. Wybór zaprezentowanych fragmentów jest subiektywny i nie stwarza możliwości pełnej prezentacji żadnej z tych oper, ani też nie jest zapisem partii operowej w jej integralnym kształcie, głównie z powodu dużych rozmiarów analizowanych dzieł. Pomimo wskazanych wcześniej zastrzeżeń, co do materiału zawartego w dziele artystycznym, przedstawione do oceny nagranie z powodzeniem może posłużyć udokumentowaniu hipotezy badawczej sformułowanej przez autorkę pracy w formie pytania, które zamieściła we Wstępie:

Czy młoda wokalistka, przed trzydziestym rokiem życia, byłaby w stanie udźwignąć ciężar gatunkowy tytułowych partii w Manon Lescaut i Tosce Giacomo Pucciniego?

Należy także zauważyć, iż od momentu nagrania materiału (luty 2019 roku) do czasu ukończenia opisu pracy minęły trzy lata, wskutek czego autorka uznała za stosowne dokonać podsumowania nagranych materiałów i jego krytycznej oceny, biorąc pod uwagę dystans czasowy.

Opis pracy doktorskiej – struktura, stylistyka wypowiedzi pisemnej, redakcja

Układ pracy pisemnej jest logiczny i klarowny. Ujmuje zagadnienie w sposób wielostronny. Dwa pierwsze rozdziały tworzą teoretyczno – socjologiczne tło dla rozważań na temat zawarty w tytule pracy oraz prezentują analizę materiału muzycznego będącego przedmiotem badań. Rozdział 3 natomiast jest opisem swego rodzaju eksperymentu przeprowadzonego na własnym organizmie przez młodą śpiewaczkę.

Pod względem stylistycznym praca pisemna jest poprawna, czasem występują pewne niezręczności stylistyczne, jak na przykład stwierdzenie, iż w melodii pojawiają się „skoki interwałowe o buntowniczym brzmieniu” (s.62).

Materiały źródłowe przedstawione w Bibliografii, w językach: polskim, angielskim i włoskim, wskazują na szerokie spektrum zainteresowań autorki. Przede wszystkim istotne są tutaj dwie pozycje: książka Deborah Burton, *Recondite Harmony*, zawierająca eseje o operach Pucciniego, wydana w 2012 roku w Nowym Jorku, jak również monografia poświęcona operze Tosca autorstwa znawcy życia oraz twórczości Pucciniego Mosco Carnera (wyd. pierwsze 1985). Pod względem redakcyjnym praca pisemna nie budzi zastrzeżeń. Zwraca uwagę duża ilość przykładów nutowych, starannie przytoczonych i bardzo dobrze opisanych, co znacznie podnosi wartość naukową pracy.

Rozdział 1

Rozdział 1 części opisowej pracy Pani mgr Karoliny Ciwis – Kędry zawiera próbę przedstawienia rozwoju i wzrostu roli kobiet w przemianach społeczno – obyczajowych we Włoszech od połowy wieku XIX – ego na tle historycznym. Wynikiem tych przemian ma być nowy stosunek autorów librett operowych do postaci kobiecych w operach, czego odbiciem i konsekwencją jest – według autorki pracy – konstrukcja psychologiczna i odpowiadająca duchowi czasów charakterystyka bohaterek operowych Pucciniego. Podrozdział 3 skupia się na fenomenie kobiety jako tematu w różnych dziedzinach sztuki, w okresie analogicznym do tworzenia oper przez Pucciniego. Za dominujący nurt estetyczny autorka uznaje impresjonizm. Wspomina między innymi o impresjonizmie w literaturze, jednak w tym przypadku należy poczynić sprostowanie. W przypisie 46 (na s. 23) pojawia się informacja, jakoby poetów okresu impresjonizmu nazywano symbolistami. Nie jest to stwierdzenie prawdziwe, gdyż impresjonizm i symbolizm to dwa różne nurty estetyczne, a nawet symbolizm w pewnym sensie stoi w opozycji wobec impresjonizmu. Symbolizm jest raczej wyrazem postawy wobec świata zewnętrznego i jego postrzegania, niż tendencją stylistyczną. W praktyce literackiej impresjonistyczna technika pisarska najczęściej łączyła się z elementami symbolicznymi. Jest to jednak zagadnienie o marginalnym znaczeniu dla recenzowanej pracy.

Rozdział 2

Rozdział 2 prezentuje w sposób precyzyjny i rzeczowy literackie pierwowzory bohaterek oper *Manon Lescaut* i *Tosca*, dokonując porównania postaci literackich

z ich operowymi wcieleniami, a także przedstawiając wnikliwą – z punktu widzenia śpiewaczki – muzyczną analizę dwóch partii operowych. Ten rozdział zawiera godne uznania przykłady rzetelnego i skrupulatnego opisu dzieł operowych w zakresie niezbędnym dla zrozumienia, odnalezienia kluczowych problemów wykonawczych oraz dogłębnego poznania danej partii operowej. Autorka wyjaśnia strukturę muzyczną omawianych fragmentów, przytaczając przykłady motywów przewodnich, których zastosowanie stanowi istotną cechę stylu kompozytorskiego Pucciniego. Podkreślić należy, iż Pani Ciwis – Kędra posługuje się nie tylko wyciągiem fortepianowym, ale także podaje obsadę orkiestrową prezentowanych przykładów muzycznych, co w sposób znaczący wpływa na rzetelność opisu. Instrumentacja bowiem nie tylko tworzy charakterystykę brzmieniową danego fragmentu, ale jest istotną wskazówką dla wykonawcy, pozwala mu dostosować swoją interpretację do konkretnych potrzeb partytury, choćby w sferze dynamiki i planu „rozłożenia sił” w całej partii operowej.

Autorka wielokrotnie w swojej pracy pisemnej podkreśla wagę dobrego zrozumienia intencji kompozytora i znaczenie właściwego odczytania partytury dla odniesienia sukcesu wykonawczego.

Uzupełnieniem Rozdziału 2 jest, zamieszczony jako jego część, wykaz dostępnych wykonań omawianych partii operowych oraz ich subiektywna ocena, co – zdaniem doktorantki – może być pomocne w tworzeniu jej własnej koncepcji interpretacyjnej.

Dzieło artystyczne - opinia w kontekście Rozdziału 3 *Opisu pracy doktorskiej*

Rozdział 3 stanowi - wraz z nagraniem materiałem muzycznym - integralną całość. Jest to opis badania przeprowadzonego na własnym organizmie autorki. Śpiewaczka dokonała niemal eksperymentalnego nagrania fragmentów z dwóch partii operowych Pucciniego, by następnie poddać je krytycznej analizie. Istotny jest fakt, iż właściwie niemal od początku tego działania wyczuwa się niepewność, obawy o możliwość sprostania zadaniu, ale jednocześnie determinację śpiewaczki, by - opisywane jako „wyzwanie” nagranie fragmentów oper Pucciniego - świadomie podjąć. Taki sposób potraktowania dzieła artystycznego w przewodzie doktorskim jest pomysłem oryginalnym, zazwyczaj bowiem tzw. opis pracy przedstawia mniej lub bardziej ogólne informacje dotyczące utworu bądź utworów przedstawionych jako dzieło artystyczne. W Rozdziale 3 *Opisu pracy doktorskiej* Pani Ciwis – Kędra

odnajdujemy jednak opis pracy nad dziełem artystycznym w sensie jak najbardziej dosłownym. Autorka najpierw przedstawia plan nagrania (3 sesje nagraniowe), następnie podaje relacje z kolejnych dni nagrań, wskazując główne problemy wykonawcze, które musiała pokonać. Często korespondują one z materiałem muzycznym analizowanym w Rozdziale 2 *Opisu pracy*. Całość jest bogato ilustrowana przykładami nutowymi. Do każdej relacji autorka dołączyła subiektywny odautorski komentarz, dokumentujący jej stan wiedzy i świadomości jako wokalistki w okresie, gdy nagrania powstawały (rok 2019). W ostatniej części pracy pisemnej poznamy także końcowe wnioski sformułowane po upływie paru lat od nagrania.

Dzieło artystyczne - spis nagranych fragmentów:

Opera Manon Lescaut

1. Duet z I Aktu: *Cortese damigella. Il priego mio accettate*
2. Aria tenorowa: *Donna non vidi mai*
3. Duet z I Aktu: *Vedete? Io son fedele*
4. Aria Manon z II Aktu: *In quelle trine morbide*
5. Aria Manon z IV Aktu: *Sola, per dula, abbandonata...*

Opera Tosca

6. Duet z I Aktu: *Mario! Mario! Mario!*
7. Aria Toski: *Vissi d'arte, vissi d'amore*
8. Aria tenorowa: *E lucevan le stelle*
9. Finał III Aktu

W nagraniu udział wzięli:

Karolina Ciwis – Kędra, sopran

Chaoran Zou, tenor

Joanna Steczek, fortepian

W ocenie *Dzieła artystycznego* najważniejszą wydaje mi się konstatacja, jakie wnioski wyciągnęła Pani Karolina Ciwis – Kędra ze swojej pracy. W nagraniu można dość wyraźnie prześledzić problemy wykonawcze, z którymi spotkała się śpiewaczka podczas kolejnych etapów rejestracji, a które opisała w swojej relacji z nagrań. Niektóre z tych problemów zostały pokonane z całkowitym powodzeniem, inne

stanowią ciągle materiał do doskonalenia. O wielu problemach natury psychologicznej, między innymi o frustracjach związanych z niemożnością wykonania pewnych technicznych zadań wokalnych na etapie tworzenia płyty, śpiewaczka pisze z dużą szczerością i otwartością. Nieumiejętność pokonania trudności spowodowała na przykład rezygnację z nagrania na płytę jednego z ważnych duetów z opery *Manon Lescaut*.

Można z pewnością stwierdzić, iż Pani Ciwis – Kędra świadomie wytyczała sobie kolejne cele i zadania. Niemal „na bieżąco” śledzimy rozwiązania problemów wykonawczych opisanych w pracy pisemnej. Wiele miejsca poświęca doktorantka zagadnieniom techniki wokalne, takim jak: efektywność oddechu, nośność głosu, łączenie rejestrów, artykulacja tekstu, frazowanie i *legato* w prowadzeniu głosu. Najważniejszym jednak zagadnieniem i najtrudniejszym zarazem, co przyznała sama śpiewaczka, okazało się dla niej utrzymanie dobrego balansu, równowagi pomiędzy planem wyrażania emocji, a kontrolowaniem techniki wokalne.

Zakładając, iż nagranie zostało zrealizowane w konkretnym celu, możemy wskazać jego ogólne cechy, zarówno pozytywne, jak i wymagające dopracowania. Do tych ostatnich zaliczyć należy pojawiający się niejednokrotnie brak stabilności tonu przy śpiewaniu dźwięków w wysokiej *tessiturze* i dynamice *forte*, o charakterze dramatycznym. Głos doktorantki nie prezentuje na obecnym etapie dramatycznego brzmienia. Dążenie do osiągnięcia dramatyzmu powoduje właśnie brak kontroli technicznej, zdążają się więc dźwięki, które nie są kontrolowane za pomocą oddechu, lecz wydobyte spontanicznie, emocjonalnie, na skutek czego *vibrato* staje się bardziej słyszalne, a pozycja dźwięku ulega wahaniom.

Drugim odczuwalnym mankamentem jest pewien niedosyt w kwestii stylu muzycznego. Autorka pracy zaznacza, iż wskazówką najważniejszą jest dla niej zapis nutowy, co oczywiście jest godne pochwały i wielce pozytywne. Pozostaje jednak kwestia stylu Pucciniego, którego cechą charakterystyczną jest specyficzne podejście do czasu trwania frazy muzycznej, częste oddalanie się od metrum zapisanego w nutach, rozwój frazy podporządkowany ogólnemu planowi rozwoju formy muzycznej. Zagadnienie to w konsekwencji wiąże się z dystrybucją oddechu. Nie rozwijając w niniejszej recenzji tematu, należy stwierdzić, iż wyczucie stylu Pucciniego pojawia się zwykle w drodze zdobywanego latami doświadczenia scenicznego.

Najbardziej przekonującym pod względem artystycznym fragmentem *Dzieła artystycznego* są - według mojej oceny – duet z I Aktu opery Tosca oraz słynna aria *Vissi d'arte, vissi d'amore*. W duecie zaczynającym się od słów: *Mario! Mario! Mario!* bardzo dobrze partneruje śpiewacze tenor Chaoran Zou. W tym fragmencie doktorantce udało się osiągnąć pożądaną zmienność barw głosu, stosownie do treści dialogu, począwszy od słodczy, kokieterii, poprzez ton stanowczy, aż do histerycznych wybuchów zazdrości i kapryśnego tonu divy operowej. Głos zyskał blask, pewność i otwartość. Śpiewaczka porusza się w poszczególnych kwestiach dialogu ze swobodą, dobrze podkreśla słowa-klucze, stosuje zmiany dynamiczne. Słychać także bardzo dobre porozumienie pomiędzy dialogującymi partnerami. Artystka dysponuje też dobrą dykcją. Podobnie w arii Toski śpiewaczka czuje się dość pewnie, a jej koncepcja interpretacyjna jest przekonująca i przemyślana..

KONKLUZJA

W procesie powstawania pracy doktorskiej Pani Karoliny Ciwis – Kędry zauważyć należy konsekwentną linię postępowania. Fakt podjęcia określonego tematu wynika – w moim rozumieniu – z fascynacji postaciami heroin w operach Pucciniego, które są charakterologicznie bliskie autorce pracy doktorskiej. Postaci silnych i niezależnych kobiet zainspirowały ją do działań przebiegających w paru etapach: od refleksji w aspekcie historyczno – społecznym, poprzez szeroki zakres przygotowań teoretycznych i praktycznych do wykonania fragmentów wybranych partii operowych, aż do kulminacji, czyli nagrania płyty. Całość tych działań nosi cechy badania empirycznego, które zakończone zostało wyciągnięciem wniosków, świadczących o dużej świadomości warsztatowej oraz samodzielności artystycznej doktorantki.

Wprawdzie odpowiedź na hipotezę postawioną w formie pytania: czy młoda śpiewaczka może podjąć się wykonania całościowego partii Manon Lescaut oraz Toski jest negatywna, jednak samo opisanie podjętych działań oraz ich analiza przynoszą szereg skutków pozytywnych. Przede wszystkim służą realizacji celu badawczego, jakim ma być opis wyników konkretnego procesu samokształcenia wokalnego, który podejmuje niedoświadczona jeszcze, choć już samodzielna młoda śpiewaczka. Autorka we Wstępie wskazuje adresata, do którego praca jest skierowana. Na stronie 6 czytamy:

Praca skierowana przede wszystkim do adeptek sztuki wokalnejsz uczelni muzycznych

W wyniku realizacji celu badawczego powstała praca doktorska posiadająca istotny wymiar praktyczny, która może stać się niezwykle pomocnym źródłem inspiracji dla śpiewaków stojących u progu kariery zawodowej. Dzieło artystyczne Pani Karoliny Ciwis – Kędry stanowi integralną część empiryczną założonego postępowania badawczego. W toku tego postępowania doktorantka wykazała się dojrzałością, wiedzą oraz wrażliwością artystyczną, pozwalającą jej na prowadzenie indywidualnej działalności artystycznej, a także samodzielnej pracy naukowej.

Praca doktorska, zaprezentowana w wyżej opisanym kształcie, wnosi oryginalny wkład w dyscyplinę wokalistyka, a zwłaszcza w dziedzinę problematyki wykonawstwa muzyki wokalnejsz. Stwierdzam, iż wskazany na wstępie cel pracy doktorskiej został spełniony, a zagadnienie artystyczne zostało rozwiązane.

W związku z powyższym wnoszę o przyjęcie pracy doktorskiej.

dr hab. Katarzyna Suske-Zagorska

Prof. AMKP w Krakowie